

BFV länsinventering av kärlväxter – Nyhetsbrev 1/2011

Tidiga vårväxter – hänger du med?

Bengt Stridh, 2011-05-23

För exakt ett år sedan skrev jag det första nyhetsbrevet om länsinventeringen. Tänkte skriva några brev i år också. De kommer att komma lite oregelbundet, när tiden tillåter och andan faller på.

Backsippa

Backsippa blev rödlistad som sårbar (VU) i den nya rödlistan som kom ifjol. När jag inventerade i Hälsingland för rätt många år sedan nu, var släktingen mosippa en art som fascinerade mig mycket. Här i Västmanland har backsippa fått en liknande dragningskraft för mig. Maria och jag bor nära ett Klondyke för backsippor i och med alla förekomster från Irstatrakten och ned mot sydost.

I år liksom ifjol har jag därför ägnat mig åt att inventera backsippa, i första hand på sedan tidigare (typ 1990) kända lokaler, men tips och egna utforskningar på nya platser har även gett nya lokaler. Backsippans betesmarker har ofta mycket lång kontinuitet och när man kommer till en fin betesmark är det kanske bland det finaste vi kan erbjuda här i låglandet. Man kan förvänta sig att även finna andra intressanta arter. Ett återbesök senare på säsongen kan därför säkert vara givande.

Vet inte om ni såg våra lilla blänkare i VLT om inventering av backsippa, som Inger Karlsson ordnat till. Den gjorde att hela tio observationer kom in via vår hemsida. När jag kommer till en backsipplokal brukar jag alltid börja med att prata med de som bor närmast eller de som bor på den gård som verkar vara markägare. Denna taktik har varit fantastiskt givande. De kan verka lite skeptiska när jag kommer med min bräda med inventeringspapper på, men när jag sagt mitt namn och talat om att jag kommer från Botaniska Föreningen lättar man upp. Möjligen när de insett att jag är en vanlig privatperson och inte en myndighetsperson? Folk är vanligen mycket vänligt inställda, så gott som alla vet var det växer backsippor och flera gånger har man till och med följt med och visat växtplatserna. Så man inser nog att backsippa är lite unik. Ofta kan man dessutom få tips om nya lokaler eller dellokaler och ibland även om andra växtarter. Minst 1000 blommande kungsängsliljor söder om Kärrbo kyrka var ett sådant tips, värt att minnas.

Tidiga vårväxter är försummade...

När jag varit ute i vår har jag funderat en hel del på vårväxter. Jag har tittat i Artportalen, läst i Västmanlands flora och i de nyare Sörmlands flora (2001) samt Upplands Flora (2010). De tidigare vårväxterna vissnar relativt tidigt undan och hänger man inte med under våren så har man inga chanser att reparera detta senare under säsongen när växterna är nedvissnade och osynliga. En välkänd sådan växt är vitsippa. Gå ut i en känd vitsippsbacke och försök att hitta vitsippsblad i juli så vet ni hur det kan vara.

Här kommer några spridda betraktelser för ett urval av arter, som alla nog är förbisedda och därmed underrapporterade. De små vårväxterna är en mycket spännande värld att krypa omkring i. Ja, de är små, ibland bara några cm, och därmed lämpar sig krypning bra vid studier av dem...

Nagelört

41 observationer i Artportalen i länet från och med 2000, varav endast sju är norr om E18. Malmgren anger den som allmän på Mälarslätten och högre upp spridd-sällsynt i låglänta kulturområden. I Sörmland allmän i hela landskapet (71% av atlasrutorna). Allmän i Uppland som helhet (40-80% av atlasrutorna), men ovanligare i den nordvästra delen. En dvärgväxt som ofta upptäcks först när man börjar krypa runt för att titta på någon annan växt.

Knippfryle

38 observationer i Artportalen i länet från och med år 2000. Malmgren skriver allmän på Mälarslätten och i sydöstligaste skogslandet, spridd i övriga skogslandets samt västra nedre Bergslagens odlade dalgångar och andra lågtrakter. I Sörmland mycket allmän, jämnt spridd i landskapet (81% av rutorna). Allmän i Uppland som helhet, men ovanlig i den västligaste delen (596 atlasrutor).

Oj vad jag klurat på knippfryle i vår. Orkade inte riktigt ta tag i de frylen som blommade och som fanns på de flesta av backsippslokalerna, ibland till och med i stora mängder. Jag hittade liksom ingen bra karaktär på de blommande plantorna. Att de blommade så tidigt pekade i och för sig på knippfryle. Jag tror att den enkla lösningen är att knippfryle genom att de har utlöpare växer med åtskilda strån, medan ängsfryle saknar utlöpare och därmed växer tuvad med mer än ett strå tillsammans. Om man tittar på en grupp av plantor (sällan en bra idé att bara titta på en planta) bör detta vara en utslagsgivande karaktär.

Vårveronika

Endast 6 observationer i Artportalen i länet från och med år 2000. Malmgren skriver allmän-tämligen allmän på Mälarslätten spridd i nedre och övre Skogslågländets kulturtrakter, högre upp spridd-tämligen sällsynt i lågtrakter. I Sörmland tämligen allmän, jämnt spridd, i 33% av atlasrutorna. I Uppland tämligen allmän (= 20-40% av atlasrutorna, funnen i 418 atlasrutor). Säkerligen en förbisedd art.

En förväxlingsart hos oss är fältveronika, som kan växa sida vid sida med vårveronika. Blommornas nedre stödblad är flikiga på vårveronika medan de är hela på fältveronika, se bra bilder i Den nya Nordiska Floran. Fältveronika kan blomma hela sommaren medan vårveronika endast blommar tidigt på våren (inte för inte som latinska artnamnet är verna = blommar på våren). Fältveronika är också betydligt vanligare än vårveronika, vilket sammantaget med den längre blomningstiden gör att man har mycket större chans att påträffa fältveronika under en inventeringssäsong.

Vårförgätmigej

Blott 3 observationer, varav en osäker, i Artportalen i länet från och med år 2000. Malmgren anger Allmän (– tämligen allmän) på Mälarslätten, spridd i östra Västmanland nedom Möklintas skogsområde, för övrigt tämligen sällsynt-sällsynt i lägre kulturtrakter. I Sörmland tämligen allmän (39% av atlasrutorna, 405 kartblad). Tämligen allmän i Uppland som helhet (20-40% av atlasrutorna, 405 atlasrutor). Säkerligen förbisedd.

Stor förväxlingsrisk med backförgätmigej! Därför gjorde jag för mig själv en jämförelse av de två arterna genom att titta i olika floror, se bilaga. Detta renderade i att ett fynd som jag först noterat som vårförgätmigej fick revideras till backförgätmigej!

Backförgätmigej

Blott 2 observationer i Artportalen i länet från och med år 2000. Malmgren skriver allmän på Ängsö, på Mälarslätten för övrigt mestadels spridd. Högre upp endast ett säkert fynd. I Sörmland allmän (50% av atlasrutorna). Tämligen allmän i Uppland som helhet (20-40% av atlasrutorna, funnen i 470 atlasrutor), men ovanligare i västra och nordvästra delen av landskapet.

Kan vara förbisedd på grund av förväxlingsrisk med vårförgätmigej. Titta därför noga på de små förgätmigejer du ser! Se bilagan för hjälp att särskilja de två arterna.

Skogsförgätmigej

13 observationer i Artportalen i länet från och med år 2000, varav sju(!) i helgen när jag tog en milslång promenad i Gäddeholmstrakten med start hemifrån. I Sörmland tämligen allmän, men ojämnt spridd (17% av atlasrutorna) och i ökande i landskapet. I Uppland tämligen allmän (367 atlasrutor).

Det är en storblommig förgätmigej som liknar äkta förgätmigej, men som börjar att blommar redan i mitten av maj och därmed blommar mycket tidigare än äkta förgätmigej som nog börjar blomma först i mitten eller slutet av juni hos oss. En artskiljande karaktär som lätt ses med lupp, och nog även utan lupp faktiskt, är blomfodrets hårlighet. På skogsförgätmigej är det långa utstående hår på fodret och där håren i den nedre halvan av fodret är tydligt krokåriga. Äkta förgätmigej har foder med tilltryckta hår och den är i denna karaktär därmed väsensskild från skogsförgätmigej. Skogsförgätmigej är spridd från planteringar och påträffas vanligen strax utanför tomter, men ibland kan det betyda att den spritt sig en bit från tomten in i skogsmiljö. Skogsförgätmigej kan vara både blå- och vitblommig. Jag hittade båda färgerna här i Gäddeholmstrakten, men de blå var mycket vanligare.

Vårspärgel

4 observationer i Artportalen i länet från och med år 2000, varav de två senaste gjordes igår söndag på två närstående platser nära fornminnesborgen Dybo borg. Jag blev lite paff när jag kom hem och såg att det var så få aktuella fynd i vårt län. I Sörmland tämligen allmän, ovanligare i väster (45% av atlasrutorna). Tämligen allmän i den sydöstra delen av Uppland, men saknas i norr med undantag för några kustlokaler (291 atlasrutor). Malmgren anger 90-tal lokaler, varav ett fåtal kända före 1950. Spridd-sällsynt på Mälarslättnens, troligen spridd (-lokalt tämligen allmän) i Skogslandet. Säkerligen förbisedd, en viss svårighet kan vara att den anses variera i antal mellan olika år.

Gårdagens växtplatser var snustorra, västvända, svagt till brant sluttande klipphällar med ett tunt lavtäck. Konkurrensen från andra kärlväxter var minimal och därför inga platser man dras till som botanist om man inte är på jakt efter just vårspärgel. Så, ut och leta nu, detta är en förbisedd art! Sanningen finns där ute...

/Bengt Stridh, Gäddeholm 73, 725 97 Västerås, 021-522 58, 070-532 30 67 (mobil)

stridh.bengt@telia.com

Ordförande i BFV, <http://www.sbf.c.se/bfv/>

Vårförgätmigej – Backförgätmigej

Karaktär i tabellen nedan från referens 1, om inget annat anges, med mina kommentarer inom parentes.

Karaktär	Backförgätmigej	Vårförgätmigej
FRUKTSkaft	Utstående, lika långt som fodret Fruktskaftet ungefär lika långt som fodret (nyckel i 3)	Nedre fruktskaft upprätta, mycket kortare än fodret Fruktskaft kortare än fodret (nyckel i 3)
Bladhårighet	Blad med raka hår på undersidan (lupp behövs)	Bladundersidor med krokhaar på mittnerven
Stödblåd blommor	Utan stödblåd	Med stödblåd i nedre delen av blomställningen
Blomstorlek	Krona ca 2 mm bred	Krona ca 1 mm bred Med ytterst kort, gulaktig kronpip (4)
Foder	4 mm i frukt, krokhaarigt, med något utstående flikar; faller av vid fruktmognaden	4 mm, kvarsittande i frukt
Frukt	Delfrukt 1,2 mm, ljusbruna	Delfrukt 1,5 mm, bruna, rombiska
Blomning	April-Juni	April-Juni
Storlek (cm)	5-20 cm	5-20 cm
Miljö	Torr, öppen, sandig mark	Öppen, torr sandjord
Växtsätt	-	Upprätt, ofta grenad från basen

Vårförgätmigej skiljs (från backförgätmigej) genom **mycket korta blomskaf**t, samt förekomsten av **krokhaar på bladundersidans mittner**v (2).

Backförgätmigej. Lik vårförgätmigej, skild genom att de **utstående fruktskaften är lika långa som fodren** (4).

Referenser

- 1) Den nya nordiska floran. 2003. Bo Mossberg, Lennart Stenberg,
- 2) Den virtuella floran. Naturhistoriska Riksmuseets webb.
- 3) Svensk flora. Krok-Almquist, 28:e upplagan.
- 4) Vårfloran. Bo Mossberg. Lennart Stenberg. 1999.